

KOLOZSVÁRI CZEMENTES JÁNOS KÖNYVE.

Közli: HERZFELDER ARMAND DEZSŐ.

— Első közlemény. —

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában a chemiai és alchimiai irodalom termékeinek átkutatása közben egy munkára találtam, a melyet, mert eddig nem hogy kiadva, de még ismeretve sincs, sőt a tudományos irodalomban sehol fel sem említettett, a következőkben mutatok be.

E XVI-dik századbéli, 120 lapra terjedő 8-rétű kézirat, mely *Aranyolvasztók könyve* czim alatt 484. Oct. Hung. számmal van a kéziratár magyar katalogusába bevezetve, czimlapján pedig titkos jegyekkel *A boldogság könyve* czimmal nevezi magát, vegyi műveletekre és a pénzverésre vonatkozó, többé-kevésbé rendezett, adatok gyűjteményét foglalja magában. Ez adatokat Kolozsvári Czementes János Szebenben 1530-tól 1586-ig részben napló módjára jegyezte fel, részben pedig utólag memoire alakban írta össze. Sem a szerző, sem a ritka becsű mű ismertetését és kritikáját nem szándékozom itt adni, fentartván magamnak annak mást helyt való megbeszélését, de bibliografiai szempontból szükségesnek látom felőle egyet-mást megjegyezni.

A mű, a mint most bekötve előttiünk fekszik, nem tartalmazza a részeket azon sorrendben, melyben irattak. Így kétségkívül a 17. lap után a 44. és 45. lapok következnek, és csak ezek után kellene a 18-diknak állania. Más helyt is, a hol az eredeti sorrend már meg nem állapítható, bizonyos, hogy az a mostanitól különbözött. Kérdés az is, teljes-e a mű? A 41. lap után két oldal hiányzik belőle, ez bizonyos; egy utalás ott meg nem található. De régebben is hiányozhatott már ez, mert a kézirat utolsó beírt oldalán egy német feljegyzést találunk, mely szerint e mű 101 lapra terjed. Ez mai állapotának felelne meg, ha nem számítjuk az utolsó üres lapokat.

A kézirat legnagyobb része magyar nyelven van írva, itt-ott rövidebb, hosszabb latin részekkel. Több helyütt — így mindjárt a kézirat czimében — egyes szó vagy szócsoport egy titkos ábécze betűiből van összeállítva, melynek kulcsát két helyen találjuk

Erdély geografiája szempontjából fontos egy sor helység és folyó neve, melyeket olyanokul említ, mint a honnan aranyat hoztak. A mennyiben sikerült mai helyeiket megállapítanom, ezek a következők:

Caproutha = Kaprucza, Aradmegyében, Tótváradtól északnyugatra; *Kissund* = Kissindia, Aradmegye borossebesi járásában; *Szul* = Magyar-Sülye, Alsó-Fehérmegye maros-ujvári járásában; *Pien* = Felső- és Alsó-Pian, Szebenmegye szászsebesi járásában; *Solmos* = Solymos, sok van, egyebek közt Alsó-Fehérmegyében is; *Offonbánya* = Offenbánya; *Schlacii* = Zalatia, Fehérmegyében; *Abrugybánya* = Abrudbánya; *Zalosz* = Zalasd, Hunyadmegye hunyadi járásában; *Külesd* = Külyesd, Hunyadmegye marosilyei járásában; *Kajendinum* = Kaján vagy Kalyán, sok van, többek között Hunyadmegyében is; *Campolongo* = Kimpolung, Romániában; *Dombawicha flumen* = Dombavicza folyó Romániában; *Fejérviz* = Fehérviz, Hunyadmegye puji járásában; *Solmos circa Dewam* = Maros-Solymos, Hunyadmegye dévai járásában; *Bizere* = Bizere, Zágráp és Lippa közt feküdt, a mai Temesmegye területén;¹ *Vidal* = Vidaly, Torda-Aranyosmegye toroczkoí járásában; *Vyfalu* = Ujfalu; *Zentgiorgy* = Szent-György, van Torda-Aranyosmegyében is több; *Lupsa* = Lupsa, Torda-Aranyosmegye toroczkoí járásában; *Felsőacsva* = Felső-Acsva, Aradmegyében; *Almáspatak* egyebek közt Hunyadmegyében is van.

A pénzverésről bőven és ismételten közöl adatokat. Erdélyben és a hozzá tartozó részekben akkor szerinte csak Szebenben, Nagybányán és Kolozsvárt vertek aranypénzt.

A 75b—76b. oldalakra terjedő részben felette fontos adatok vannak, melyek az arany különböző elnevezéseit interpretálják. A 23¹/₂ karatost *finum aurum*nak nevezték és mint a különböző tabellából is látják, az arannyal való számításnál ezt vették alapul. Megemlíti, hogy a nagybányai kamarán alig 21 karatos aranyakat vertek és hogy ez rossz hírbe hozta a kamarát. A 24 karatost *purum aurum*nak mondja és ezt csak ezüsttel volt szabad keverni. Ellentétben ezen magyar aranyakkal, a rajnai aranyat rézzel olvasztották és 18¹/₂ karatosra verték.

¹ Délmagyarországi Tört. és Régészeti Társaság Értesítője, 1882. évf. 168. l.

Megadja pontosan az arany érték meghatározásánál követett eljárást, a pénzverésnél szükséges addíciók súlyarányait. A pénzverésnél megmaradt hasznot mathematice mutatja ki, különböző kamarai alkalmazottak neveit és azoknak apró cseprő dolgait is elmondja.

A mi az írást magát illeti, a kézirat első része meg lehetős nehezen olvasható; vége felé azonban mindinkább világosabbá válik. Főleg a latin részekben találunk rövidítéseket, melyek sokszor önkényesek, annál is inkább, miután a szerző a latin nyelvben nem volt nagyon erős. Úgy e miatt, mint individuális ortografiájánál fogva és az előforduló íráshibák következtében, kétségben vagyok néhány hely olvasása iránt. A fémeket alchimiai jegyeikkel jelzi. A pénznemekre következetesen elnevezéseiknek alig felismerhető kezdőbetűit használja. Bár a bejegyzések között néha igen nagy időköz van, és így az írás is mutat némi változásokat, mégis kétségtelenül egy kéztől ered, mit igen sok jellemző vonás bizonyít.

A közlés módjára vonatkozólag elég annyit megjegyezni, hogy a szöveget betűhíven, hibáival együtt, s mai sorrendjében adom, záró jelbe tett számokkal jelezve a kézirat eredeti oldal-számait. A szöveghez szorosan nem tartozó, utólag beékelt és probatio calami számba menő részek jegyzetekben nyertek elhelyezést. A titkos írással írt részeket dőlt betűvel közlöm. A pénznemek neveit mindenütt teljesen kiírtam s az alchimiai jegyeket — szintén dőlt szedésben — a fémek neveivel pótoltam. A szögletes zárójel [ ] a tollba maradt vagy kikopott helyek kiegészítéseit, a petit szedés a nagyobb és szokatlanabb rövidítések feloldását jelzi.

A kézirat lemásolását magam végezvén, hálával kell megemlékezni Bartal Antal és Pethe Ferencz urak támogatására, kik közül az első a latin, az utóbbi a magyar szöveget volt szíves az eredetivel összehasonlítani. A mi azonban a magyar részt illeti, nem zárkozhattam el e folyóirat t. szerkesztőjének azon határozottan kifejezett óhajtásától, hogy a XVI. századból származó, s így nyelvemlék számba menő magyar szöveg szigorú, szakszerű tudományos vizsgálat alá vétessék. E feladatot *Zolnai Gyula* dr. úr volt szíves magára vállalni, a ki a magyar szöveget az eredetivel gondosan egybevetvén és nyelvi magyarázatokkal ellátván, kétségkívül nagy mértékben hozzájárult e publikáció

tudományos becsének emeléséhez. Az ő, fentebb is említett, magyarázatai e folyóirat IV. füzetében függelékképen lesznek közleményem végéhez csatolva, reájuk utalnak a szövegközlésben a *dölt* tipussal szedett számok. Végül megemlítem nélkül nem hagyhatom azt a szíves, készséges segítséget, melyet munkám folyamán Szamota István úr, a kézírattár — sajnos oly fiatalon elhalt — tisztje és Goldberger Lajos dr. úr részéről tapasztaltam.

(1a.) *Ez kövnek neve boldogsag, ki ig el vele, mint en elek.*¹

(2a.) Alchimia est ars ab Alchimo duche (*így*) greco invento (*így*). Alchimia enim greche est metallorum transmutatio. Calcinatio est omnium metallorum in terram mutatio. Sublimatio est rem ... .. levatio cum adherentia ... .. Conterrere est rem grossam per contritionem et in bybi ... .. materiam transferat. Coagulatio est rem liquorose (*így*) ad solidam massam per humiditatem extractione reductio. Solutio est rem non fusibily influentem resolutio. Distillatio est vaporum aquorum in suo vase elevatio. Fixacio est rem fugiendi non conveniens ad ignem aptatio. Alchimia est scientia, que se in aqua et operatione nature in quantum potest. (*Így*) Elixir est nomen arabicom, id est fermentum.²

(3a.) Marca	1	Peseta	48	Karat	1152	Granum	4608	Græn	936 3
	$\frac{1}{2}$		24		576		2304		4608
	$\frac{1}{4}$		12		288		1152		2304
	$\frac{1}{8}$		6		144		576		1152
	$\frac{1}{16}$		3		72		288		576
	$\frac{1}{24}$		2		48		192		288
	$\frac{1}{48}$		1		24		96		192
	$\frac{1}{96}$		$\frac{1}{2}$		12		48		96
	$\frac{1}{192}$		$\frac{1}{4}$		6		24		48
	$\frac{1}{384}$		$\frac{1}{8}$		3		12		24

¹ Titkos írással. Ez alatt: »Verbum domini manet in eternum« s más, részint a kézirat írójától, részint a későbbi kezeztől származó tollpróbálgatások. Az 1b. lapon XVI. századi írással: »Az bortos ¹) es rakas mwhöz, ²) kinek viragot szikból csinialiak, ahoz valo porist Így csinaly: vegy egettét borkövet, ky fekete, 2 parst es köz soot ³) 1 parst es egy keues fizta poris es tord ozue es porisali zarazon ... .. meg Jar de az forraztot rusika ... « Ez alatt későbbi XVI. századi kéztől: »Arany ... Mvhöz valo festek k[i] zep sarga zint ad, gris pant lot 1, galich köuet lot 1, saletromot lot 1 $\frac{1}{4}$, zalamiakot lot 1 $\frac{1}{2}$.« Alatta más kéztől: »Poris Dei $\frac{1}{8}$.« Ez alatt ismét más írással: »Anno Domini 1677. Mikor eszt az könyvet irtak volt, akkor meg volt igazsag és jo lelki isme[ret] az földön.«

² Ez alatt: »1570. Ha ezt az könyvet levelenkent Meg nem olvasod tahat semmi tanosagot bizonny nem vehech belölle.« Alatta, más kézből: »Ex libris Petri Zilkos mo. Anno domini Anno dederunt.« A lap b. oldalán az író kezétől: »Litere sunt 21.« Ez után utólag kitörülve, úgy hogy alig olvashatók, a titkos írás jegyei s alattuk a lativ ábécze megfelelő betűi.

³ Tévesen 9216 helyett.

Marca	Peseta	Karat	Granum	Gren
$\frac{1}{768}$	$\frac{1}{12}$	2	8	12
$\frac{1}{1536}$	$\frac{1}{24}$	1	4	8
$\frac{1}{3072}$	$\frac{1}{48}$	$\frac{1}{2}$	2	4
$\frac{1}{4608}$	$\frac{1}{96}$	$\frac{1}{4}$	1	2
$\frac{1}{9216}$	$\frac{1}{192}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{2}$	1
$\frac{1}{18432}$	$\frac{1}{384}$	$\frac{1}{16}$	$\frac{1}{4}$	$\frac{1}{2}$
$\frac{1}{36864}$	$\frac{1}{768}$	$\frac{1}{32}$	$\frac{1}{8}$	$\frac{1}{4}$
$\frac{1}{73728}$	$\frac{1}{1536}$	$\frac{1}{64}$	$\frac{1}{16}$	$\frac{1}{8}$
Marca	Peseta	Karat	Granum	Gren

Grossus.

Marca et pesetas et karatos et granos quomodo possunt diuidere a maiore ad minus et a minore ad maius etc.

(3b.) AΩ. emlekezze meg az Istennek csodalatos hatalmas bölcsesegeről.

Ad Lunam fratris Johannis Ittem distillald meg az eczeteth az erős borból chinaltat az luegben, háromzor ved az háromzor distillath echeteth estegy¹ egy luegben, hath librath es 1 libra Mercurius az az keenesoth, 1 libra rusikath feierth, 1 libra feier borkoueth, 1 libra köz soth, 1 libra saletromoth. Mind ezeketh ted porra egiöt es ez porth vesd az felíwl megmondoth echetben es az luegeth kend be Jol meg chinalt agiagal es assassekbe² Nedues Helyre az földben 4 hetig Meglen teliessegele vize legien; annak vtanna ved ky az földből es zereztessek az felíwl megmondoth vyz Minth egy aluth tey ested ezth egy Mazos fazekban auagy Medencheben es zarazd meg es vagion teneked tekellertes Materiald es ues az porban 1 libra rezhoz, kith megpurgaltak, egy uncciat.

Az purgalasa peng Ig lezen. Rp. veres rezeth ested eleuen zenre³) es ves az rezre kenkoueth es köz soth, keueseth es Mikor az kenkö es az so Meg emezteteth es ved az fogoth es ved ky az rezeth es uerd vekonyon plehe es az rutsag le hul rolla es lezen teneked purgalth rezed annak vtanna ted az rezed az tegelben es Mikor meg oluadoth volna az rez ves 1 libra rezhez 1 unccia por az az egy libra tezen keth girath es egy unccia tezen keth lototh es Mikoron latatneek Meg emeztetny az az az porban hogy semmy nem lattatneek.

Es ved ky es osd⁵) egy földből chinalth zomorloban⁶) es lezen ullian⁷) ezvst Minemoth en te neked attam.

Fejyerites. Rp. Mercuriu^m sublimatomoth, rusikat, saletromoth, salarmoniakomoth⁸) egienlo kepen 4 lototh,⁹) sal alkalith 1 lototh, es egesdmeg korniwl valo twzon, hogy Meg fixaltassek az

¹ Olvasd: »és tégy.« Irónk rendszeren egybe írja az »és« szó s-ét a következő szó t-jével. *Z. Gy.*

² Olvasd: »ásassék be.« *Z. Gy.*

rusika, az az, hogy allando es feieritendo legien, az rezeth annak az Mogia zerenth, Minth te Jol tudod etc.

(4a.) Az grispan az is Jo az mý tudomanýwnkhoz es chinald Ilý Modon. wegy rezbøl veretteteth plehet es figezd egy fazekban ky Mazos legien es aban tølch erøs echeteth es felivly chinald be Jo erossen, hogy semmy fwst belölle ky ne Jviøn es had allany harom hetig auagy Negig es Nysdmeg az vtan az fazakath estalalz benne Jo grispanth, ezt hiak eben az konyben viridisnek. Es ezth vakard le az plehrøl es az vtan fwgezð meginth az fazekban Minth az eløthes legien raita echeth Minth annak eløtte Megmontam, ezt Mind adeg chelekedgied, az Meeg az rezpleh grispanna valtozik.

Az gorog ffeier Ig lezen: ezth chinald Ilý modon: Wegy onbol veretteteth pleheth es figezd erøs echetben egy fazekban, ky Mazos legien es chinald Jo be az fazakath es chinald vly modon, Minth en az eløttis Mondottam. az grispan feløl es ebøl chinald az vtan az Minyomoth.

Minyomot chinald Ilý modon: wed az gorogfeierth, kyth te chinaltal es ezth orold egy konyon erossen vizek, hogy kemeny legien ested az vtan egy edenben, az ky zeges legien es hozzas, esue simbal (*igy*) es enyuez orog fazakath keeth kore, ky egy arazny Magassaga legien; ested az fazakath rea, az vtan ted az zeges edenth, az kiben az gorogfeier vagion, az fazeknak kozepiben es az vtan borich Mas fazakath felivly az fazekra, ky egy aranth zolgalion az Masiknak, es chinaly az vtan egy kis twzeth alaya; az utan agy Job twzeth Neky fel napeeg, az utan had meg hidegwlny es lezen veres loth, orold meginth es chinald vgy Minth azeløth Es talalz Jo Minyomoth.

Az Miniom onbol lezen Illien modon: Wed az kymert onnoth ested egy fazekban, az Minth felivl meg vagion Irua, es agy erostwzeth neky es Midon^a az on Meg heuwly es vegy eegy vas kalanth, Melnyek Nyele vagion es Ingasd Jol toua es lezen az on hamuaa es had meg hidegwlny es torold¹⁰) egy zita altal¹¹) es az Mý benne Marad azth chinald vgy az Minth az eløth es az Melieth te vgy chinaltal, azth orold egy konyon vizek es chinald vllian Modon Minth en tegedeth Megtanitottalak az gorogfeierre, Mind adeg Megnem Jo veres lezen.

(4b.) HK¹

Az Mercuriomoth Igy kel chinalny:² wegy 1 fonth kenesoth $\frac{1}{2}$ font galichkøuet, ffeel³ fonth kozsoth es egesdmeg elozor fel

¹ H. K. monogramm. Ettöl jobbra a fentebb közölt ábra és mellette az eredeti kézírással a magyarázat: *aludel hec est.*

² Itt utólagos bejegyzés: *Mezet is vegy anne reez.*

³ Kitérülve és 1-re kijavítva.

napeg lassu twzõn, az vtan erõssich ¹²⁾ meg az twzeth egý napeg, de te tegied vlý edenben, Minth egý tal, estegý Mast rea es kend be Jo erõssen es lezen zep es Jo Mercuriom.

Az chinobriomoth Igy chinald: Weegý 2 rez kenesõth, 3 rez kenkõueth es tõrd meg zep apron ested elõzõr lassu melegre, annak vta^{na}a erõsbiched Mind adeg, Megnem lach te felforrany veresseth es had meg hidegwný es talalz zep chinobriomoth.

Az lazuriomoth Igy chinald: Wegý kenesõth 2 rezth, kenkõueth 3 rezth, salarmoniacõth 8 rezth, ested egý Mazos korsoban es egesd meg lassu twzõn es Nagiobich meg az twzeth; annak vtanna chinald vgý, Mint az chinobriomoth es lach ký Jõny belõlle egý keek kõueth, este talalz zep Nieresegeth Magadnak.

Ad ffaciendum camforem Rp. 2 lbr^{as} distillalh echeteth, Mastixoth 1 lbr^{an}, auagý vernixeth õ helieben, ký feier, az az, az fenýofabol, ky enýõ ¹³⁾, auagý viaz ký folý, azth, ested 3 napeeg ganeban; annak vtanna ved ký ested egý edenben, kinek hozzu Nýaka vagion az napra egý holnapeeg este talalz camforth az edennek feneken Megcoⁿgiellaltath ¹⁴⁾ Minth az kenyer etc.

Az azoný embernek orchayath Meg ffeieritený auagý Nekie zinth adný aqua valde Mirabilis.

Rp. az rosanak pogachaiath ¹⁵⁾ egý poharban az menyè ferne, giermek vrinath 4 poharral, Sal giemmeth 1 vncciath, chine-moniath 2 vncciath, kalio filý $\frac{1}{2}$ vncciath. Mind ezeketh az alombik ¹⁶⁾ által distillald gienge twzõn es az vizeeth tarch meg; Merth felette Jo esfelette Ingen draga ad *albandum mulieres facit* ¹ etc.

Si probare vis mulieres, si sint virgines an non.

(5a.) Mingat super malvam in secreto; si sequenti die viridescit, tunc est virgo, si non, non.

Item Rp. malvam et ollam, dequoque fortissime in bono vino et da bibere et mingith et statim solvetur etc.

Sal armoniacomot Igy chinalý:

Rp. 2 p^{arte}s regý vizeleteth es egý paros kõz soth es egý paros kormoth es ted egy fazekban auagý serpenýõben az vrinual es fõzed az vizelettel, Meegnem az vrina el emeztetik; Annak vtanna veeg 6 anne vrinat, az Menyeth annak elõtte võttel volth, es aztis Mind adig fõzed, Megnem elemiztetik es ezth Mivelyed keetcher avagý háromzor es zarazd meg, Es annak vtanna tõrd meg meg anný salis alkaliual es ennek vtanna sublimald meg es hogý meg sublimald az az sal armoniak kith te keuanz.

Ha akarz Jo porist chinalnia:

Rp. 2 p^{arte}s sal tartarý es egý p^{ars} sal alkalyth es egý pars sal ^{Communist} es wnõ teieth 3 p^{arte}s, es az elso 3 soth tõrd

¹ Titkos írassal.

meg gienge porra es felíwl ős rea az wno teieth es keuerd Jol ősue es az vtan ted egý sima kőre egý hideg pincheben, estegý az lueg ala egý luegeth, hogý solualtassek az luegben; es Mikoron meg solualtatoth volna es zwrđ meg az filtru^m által, hogy tizta legieⁿ, Mind annezor az Menýezer zwkseg Meg zwrny, hogý az filtrum által tizta Mennýen es az Megdistillaltath ted egý luegben sub tuum artum (az az az ke[men]chere)¹ et sup^erius ampulam ested az luegeth Nappal az Nap fenýere, hogý meg zaragion eiel pecheteld be Jol viazzal, hogý az neduesseg bemennýen es nappal ted esmeg az nap Melegere; ezth Mind annezor Miuelied, hogý az Meg zaraztot allatoth ¹⁷) vegied Mind adeglan, Meglen az Materia telliessegel Meg zaraztatik az nap Melegeuel es legien kemený, Minth egý kő, Mely kőueth Meg tőry Igen apron ested az pinchebeⁿ, hogý Meg sollualtassek, Minth az Meg zaraztasbaⁿ vgý chelekedgiel, Minth az az (*így*) előth, Mind adeg Megnem Megkemenýegiek, estarch meg, merth Jo porisod vagion es haznalz sok dologhoz.

Borax sic fit ad opus predictum. Rp. 2 part^{es} tartarth, ký feier es 1 part^s soth kőzönsegest, ky preparalth es soluald meg ezth az oltatlan meznek vizeben es háromzor coⁿgiellald meg.

(5b.) Es ez az poris az te keuansagod zerenth valo, kith the kewanz, ký Mesterseges etc.

Borax de conficiendo artificiale. Rp. feier borkőueth, az Menyeth akarz es főzd meg az regý edes teýben Mind adeg, Megnem az teýnek Nedvessege el emeztetik, de anneth az Menýe ő maga volna etc.

Albacio venerýs. Az veres reznek rőuid es chodalatos Megbizonytatoth es Igaz megfeieritese.

Rp. feier borkőuet 4 rezth, aluminis roze kalcionatý 2½ rezth, saletromoth 1½ rezth, resegallist² 2 rezt; Mind ezeketh tőrd apro porra es az vtan elegich Mind ősue es legýen tizta rez³ ký kýuerettette-teth ¹⁸) vekoný plehe es el Metelteteth. Eből chinaly stratumoth ez porral es az rez pleheketh ted az tegelben, Meglen Meg tőltod az tegelth estapazd be Jol es, hogý az tegelbe, tapaztattatoth agý onekýe előzör lassu twzeth, annak vtanna Nagiobich meg, hogý az allath Meg oluagion es az Meg oluadoth allatoth ősđ az vas zomorloban az kőz olayban es lach chodalatos feiersegeth Mellyeth soha az Materia el nem vezth.

Gummý arabicomoth sic solet fierý artificiale. Rp. summam quancumque de arboribus cherasarum, quantum autem potest, collige et decoque in aqua fortissime et cum aqua ceperith consummý abr igne eth iterum fundas et sic fac 3 vel 4 fortiter

¹ Egyidejű bejegyzés a lapszálon, levágás által megcsönkítva.

² A margón áll »1 p« ugyanazzal a tentával írva.

³ Utólagos bejegyzés a margón »sarga«.

dequoquendo et sic iam cum deficit aqua et bene spissum fuerith effunde super paniculum bene densum et quo luto tamquam bitumen suspendas in aere in aceto ut bene desiccetur etc.

Separatio a vasis argenteis.

Rp. tartarii kalcinati p^{artem} 1, salis armoniace p^{artes} 2, tere simul bene et pone super lapidem subposito vitro et colligendo aquam, postea recipe radicem piretri az az tarkonth, tere in mortario cum aceto forti, exprimme bene cum panno succum, hunc comisce cum aqua superiori, ora, demum accipe quodcumque vas deauratum, inpone in aquam, incinde movendo et hoc modo invenies aurum, infunde sine omni vasis lesione etc.

(6a.) Ez Jeles tudomány az kamora dolgaban de sokan aewannak Ezeketh Meg ertenye de ved ezedben ezeketh ha Meg kkarod ertenye.

Mýkoron vez te aranyáth pars 2 es ezwstóth pars 1 facit k. 16.

Mýkoron vez te aranyáth pars 3 es ezwstóth pars 1.

Mýkoron vez te aranyáth keth rez es ezwstóth 1 rezth facith extra camera^m karat, 17 intra kameram karat. 17½, 18.¹

araný	p ^{ars} 2	facith	karat 16										
ezwst	1												
araný	p ^{ars} 3	facith extra ca ^{meram}	karat 17	intra ca ^{meram}	karat 18								
ezwst	1				17½								
araný	p ^{ars} 4	facith extra ca ^{meram}	karat 20	intra ca ^{meram}	karat 20½								
ezwst	1												
araný	p ^{ars} 5	facith extra ca ^{meram}	karat 20	intra ca ^{meram}	karat 20½								
ezwst	1												
araný	p ^{ars} 11	facith extra ca ^{meram}	karat 23	intra ca ^{meram}	karat 21½								
ezwst	1		21										
araný	p ^{ars} 7	facith extra ca ^{meram}	karat 21	intra ca ^{meram}	karat 20								
ezwst	1		20										
araný	p ^{ars} 4	facith	karat 20										
ezwst	1												
	p ^{ars}		karat										
32	{48	16 {24	8 {12	4 {6	2 {3	1 {36	½ {18	¼ {9	⅓ {18	⅓ {9	3½ {4½	⅓ {1	⅓ {1
	{16	{8	{4	{2	{1}	{8}	{4}	{2}	{4}	{2}	{1½}	{1}	{1}
	loth					D			DL			dd	

Compositio medicine ad solem et ad lunam.

Ad solem et ad lunam supra Mercurium. Rp. 1 lb^{rum} kenköeth es oröld meg Jol egý köuon es Mind Itasd regý es tizta 1 lb^{rum} köz olayal Mind adeg, Megnem vllian, Minth egý pastum; annak vtanna ted azth egý vasserpenyoben gienge twzõn hogý Mind dissolualtassek es Mikor latnad feltaytekozny,

¹ Ez az öt sor keresztül van húzva. Az utolsó számok (17½, 18) azt teszik, hogy 17½ és 18 között. A megjelölés e módjával többször találkozunk.

(6b.) wed el a twzrol es esmeg ted az twzre, hogý lassan forion, hogý legien swro, Minth egý Meez; annak vtanna ted ezth ez swroth¹⁹⁾ egy hideg Maruaný kore es Mingiarast meg co^ogiellaltatik es lezen vllian, Minth egý lep; ved azth es esmeg ted egy tizta vas serpenýoben estegý az serpenýoben anný Jo tartarom olayth es had az kettoth Igý Meg oluadny es ozue Miskualny ugý, Minth keeth oraýg; annak vtanna ted egy vrinalba ký be lualtatoth Jo forma agiagal ested közep twzre harom termezeth zerent valo Napeeg; annak vtanna ved el az twzrol es had meg lassan lassan hidegwlný es mikoron hideg volna ted Nagiob edenben, Melý eden rakua hideg vizek, Melýben alion harom Napeg, hogý meg Nedues-swliq; annak vtanna ted egý lualth tok Iuegben²⁰⁾ distillalasra az alombicom Altal gienge twzqon es Jo ký belolle feier vyz, Minth egý teý, Melý viz neuzzetik lac virginisnek.

Annak vtanna Nagiobich meg az twzeth, Mikor latod az elso feier vizeth Meg veressedny estegý mas receptaculomoth alaja, Melýben Megien arany zino viz, ký hivattatik aiernek, foglaluan o magaban twzeth; az föld penýg, Melý Megmarad az tok Iuegnek feneken, kalchinald meg az kalchinalo kemencheben, Meglen legien feier, Mikeppen az ho, Mellieth tarch meg, Merth ez dologhoz Igen zwkseg.

Ennek vtanna ved az teý zino vizeth, Melý hiuattatik lac vrginisnek¹ es distillald meg hath utal,²¹⁾ meglen az veres rez plehe, ký betetik, Meg feieredik Mind kivol es Mind belol.

Ennek vtanna ved az Masik aranyzino wizeth ký mondattatik aiernek, ezt distillald haromzor es az harmad distillacioban talalz twzeth az tok Iueg feneken, Melý altal latod az elementomokath Meg változtatny. Ezth az twzeth tarchmeg.

No Immaron ved az istennek akaratt-

(7a.) iabol azth az földeth, Melýeth elozor Meg kalchinaltal, Melý vly feier, Minth az ho es Jnbibald meg ezth az elso teýzino vizzel es az Masik aranyzino vizek distillaluan, Meglen az felawl megmondoth Materia teliessegel Mind az Masodik aranyzino vizeth Jnbibalia es az chelekedesnek wegeben Marad teneked az tok Iueg feneken cristaly zino kqued, Melýnek egý reze változtath 100 pars kenesoth, Jo estekelletes ezwste.

Ha penig te akarz aranra chelekedny, Wed az twzeth, Melieth felawl meg Mondek, hogý Meg tarch es Igý chelekedgiel az twzel, Mikepen chelekedel az földel, hogý ha ezt az twzeth Inbibalod az vizek, melý hiuattatik lac virginisnek, egienlokepen distillaluan es vizontak ez twzeth Inbibald az Masik aranyzino vizek, ký Mondattatik aiernek es ugý distillalod, Minth felawl az földrol chelekettel es ezen keppen talalz egý veres koweth az edennek feneken, kinek

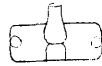
¹ Olvasd: »virginisnek«

egý reze elualtoztath 100 p^{ars} kenesõth Jo es tekelletes arannyã, ez az te Medicinad Mind az keeth opusra, az feierre Es az veresre etc.

Wenusnak feýersege ez zerenth lezen.

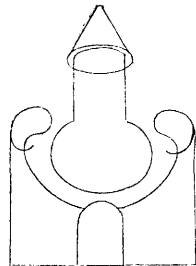
Wegý kalcionalth sooth, borkõueth es timsooth Egienlõkepen calch^{na}va ezeketh, oluazd meg Meg anny echethben keuerve, ozlon ¹ ebbe hetcher heuitue es hethcher oluazthua olhad az veres rezeth, lezen zep feier es lagý Minth on, Merth az soo tartarom tinso es echeth reeznek poklossagith Mindenestõl fogua el vezý es Meg-feierity; Annak felette, ha ezth veres rusýkaual vagy kenkõuel egeted, Minth zokas, arany zino lezen es filosofusoknak poranak Miatta spýritust Meg tarth az az borkõ olayth zarazd meg es lezen az bõlcheknek pora, auagý olch az olayban.

(7b.) Ad faciendum cinobrium. Rp. duas partes argenti vivi et unam partem sulfuris mundi, tere cum aqua in lapidem, donek fiat pasta et inpone in talem vas, ut hec figura est et pone illud vas super furnum, hec (*igy*) descriptum ita, quod medietas vasis sit in furno et medietas extra furnum emineat et fac sub eo ignem levem, donek aqua, seu vapor ewanescat, quem probabis cum cultello supponendo ados vasis, si non fumet madidatus, tunc fortifica ignem sub eo, donek videas flamam rubeam et cum cessaverit flama, cinobrium factum etc.

Preparatio salis. Armoniacum sic fit quo melius naturalii in arte.

Recipe de sale communi preparati p^{artem} 1 et de urina hominis p^{artes} 3, de fulligine p^{artem} 1, hec omnia coque in kaldario, donec urina omnis consummatur et coque septem vicibus fundendo semper desuper urinam; ultimo mundifica ipsum, recipe de ipso p^{artem} 1 et de sale quaecumque vis per aliam et tere insimul, postea pone in scultellam sibi aptam de argilla factam, et super pone sibi vas acutum, quod dicitur aludel et luto sapientie circum lineas bene, ut non despiret et pone super parvum fornellum apertum sibi et sub eo fac levem ignem et dimite per meridiem estyallem, tunc dimite in frigidarii (*igy*) et aperi et reperies ipsum salem aquille bene purgatum et sublimatum et separatum ab alio sale, collige ergo ipsum et iterum tere cum alio sale et iterum pone ad sublimandum et fac ter et erith album et bonum omni opere perfectus. Deo gratias. Figura vero vasis ludelis hec est

Hic olla coniunctura.

¹ »ozlan« helyett.

(8a.) Sublimacio Mercurii ☿

Recipe vitrioliom libram 1, sal preparati libram 1, funde in lebetē terrea denitreata in leve igne et cum dicta materia fusa fuerit, recipe libram 1 de mercurio crudo et tere simul et fac in aludel et sublima, sicut scriptum est de cinobrio et reperies vas hic superius etc.

Sal armoniaknak ez alkotasa, kȳ nȳluaban vagion, hogȳ Nem az tobȳ etc.

Sal armonyak. Rp. vas kormoth auagȳ egieb kormoth 1 reezt, Alkototh sooth 1 reezt, vrinath 3 reezth, egȳ Istben foozd meg, hogȳ felig el apagion, kȳth Meg zwrȳ es Meg azalyad Es meg soual es harom reez vrinauual meg tȳrd es meg sublimald; ezzerenth vȳola^{n 22}) soual es vrinauual tȳrue es Meg esmeg azalua haromzor sublimaliad; Mikor akarod p^obalnod, ves az zenre benne, ha fwstȳ Megieⁿ, Esmeg sublimaliad, Minth feliwl Megmondotta^m. Hogȳ penȳg Masoua Ne fus az alkototh soerth, Im vgian lth meg Mondom, Mierth ez volna elso, Merth ez az arsnak kezdetȳ kozepȳ es vegezetyȳ, azerth ez az koz sonak alkotasa, kith hinak ez tudomanban kolchnak.

Wegȳ Igen tizta feier sooth, Meneth akarz es tȳrd meg zep apron es zitald meg es hew vizben meg oluazd es zwrd meg Igen giakor,²³) ruhabol chinalth filtrum altal, ezth ted keetcher, haromzor auagȳ Negȳcher, az az, az Meeg nem eleeg tizta; oztan sublimald meg ȳteth reez edenben auagȳ ȳld edenben, de az fel zaraztasa bator reezben legien, az sublimalasa foldben Mind adeeg, Meegne^m vllian feier lezen, Minth ho estarch az te dolgodra etc.

Borax eciam auryfabrorum ex parua fo . . . .

Wegȳ saletromoth	p ^{artem} 1	}	sal armoniak	p ^{artem} 1
gummȳ arabicomoth	p ^{artes} 2		feier borkȳueth	p ^{artem} 1
Mastihs	p ^{artem} 1/2		tȳriek meg zepen es tegiek eg	
aluminis timsooth	p ^{artem} 1/2		luegben vrinauual Itasd meg ad	
Kȳz sooth chinaltath	p ^{artes} 2		spissitudine ^m missa infra duos pannos exicetur in sole.	

(8b.) Sal alkalyth Igȳ chinalȳ.¹ Ez vlȳ hatalmas allath, Midȳn te Jol chinalod, tahag²⁴) ȳ Minden Metalth Meg solual es spiritust vize tezȳ es Meg valtoztaht Minden Metalth kalknak egȳ Massaban, Az ȳ termezetyȳ hewseg es Neduesseg es ezth lnyȳg chinald.

Wegȳ² fwzfa hamuth, ȳrȳld apron es vegȳ tartaromoth es ȳrȳld azth is aprȳn es ved egȳ aranth az fwzfa hammaual²⁵) es eluegich²⁶) ȳzue egȳ aranth es vegȳ egȳ erȳs ruhath, az ky temer-

¹ E szavak vȳrȳs tintȳval vannak irva.

² Vȳrȳs tintȳval.

dek²⁷⁾ legien es fezich egý cheber feliben ested az hamuth rea feliwł az ruhara Meg elegithuen Mezzel.

Anneth tegý az ruhara Meneeth Meg tarth es ős feliwł rea forro vizeth es had altal chepegný az Minth az lugoŧh, hogý chinaliak es midon az altal zouarkozoth,²⁸⁾ ős Meginten²⁹⁾ toŧb¹ vizeth rea es ezth chelekedgied ezth Mind adeg, Megnem az hamuth ký vonta legien; annak vtanna tegý toŧ hamuth rea es chelekedgiel vgý velle, Minth az eloŧh es had az vtan az edenýben allanya az echaka es annak vtanna fozd le adeg, az meg Meg zarad es fozd adeg, Megne^m ę lezarad es had meg oztan hidegwłny es ę lezen egý kemený kę belolle es az a kę hiuattatik sal alkalinak.

Immar ved azth az sooth ested egý fazekban felig ested egý kemencheben es fed be es agý oneký lassu twzeth, hogý lassar zaragion es kine fusson es kemených meg az twzeth mind adeg, Megne^m Veres lezen es folý, Minth az viaz es ved ký az fazakath egý fogoual es ősd ký Mas fazekban, Merth the Netalamtan sokka hagiód az twzben es Meg kemenýedik, hogý te oztan Nen (*igy!*) othed³⁰⁾ ký es ę feier ested ęteth egý Mazos edenben ested ęteth hew es Meleg helyre, Merth ha Nedues helyre tezed es ę Meginth vize lezen es hiaban lezen Munkad etc.

(9a.) Argentum vivum artificialiter sic fith.

Accipe plumbum et liquefac in crucibulo, postquam liquefactum fuerith, biccella ipsum cum sale communý, tamdiu movendo cum uno baculo crucibulo, quousque ipsum pulvis fith plus subtilý . . .

postea Rp. . . . pulverem et pone in aquam fluentem, ut a sale purgetur et permite ipsum pulverem in ipsa aqua supersedere et cum talis pulvis omnino ad fundum aque ceciderith, diligenter funde ipsam aquam, ut pulvis remaneath in fundo olle: et hunc pulverem mitte elixarý bene, tandem accipe hunc pulverem et pone ad unum vitrum et funde desuper aquam salis armoniaci per se solutý, in quo sit paratum cineris de olastris ovorum et obstrue bene, ut non despireth, postea pone in fimo equo et ibý permite stare per 12 dies; demum excipe et invenyes plumbum in argentum vivum conversum virtutem salis armoniaci.

Alius modus.

Rp. plumbý libram 1 et sulfwriss 3 et pone in vase test . . . et super pone de oleo tantum, quod singula praedicta cooperantur optime et pone super ignem per diem unum, vel magis si oporteth et postea permite in frigidarý et aperi vas et invenyes argentum vivum et scias, quod plumbum fundere in oleo ad modum cere, hic ego nam reperi de sale armoniaco, sed credo, quod

¹ Tölhiba »toŧ« vagyis *töb*b helyett.

si de ipso etiam una pars apponitur, magis res valebith ad effectum.¹

(9b.)²

(10a.) 1574. Jo attramentomot, ha akarz chinalni, wegý 8 loth gallest, 6 loth witroliomot., 4 loth gummith 3 drettal³¹⁾ Jo bort, auagy egy éytelt,³²⁾ Ezeket Meg kel főzný egy fazekban vgý annera, hogý haro^m vñnera el apagion az leue es ved ký es lezen Jo tenta, Mint keuanod. De az zerzamokat Mind kwlön kwlön Meg kel Jol törný, hogý Jolagy legien, Mint az zýtalth lýzth. Probatum est.

(10b—17a.)³

(17b.) Ex libro meo rubeo f. 34.

Separacio solis et lune. Rp. 1 marcham argenti, quod habet solem in se et 3 lottones veneris et 1 fertonem saturný et confla omnia, simul et granula in aqua, postea rp. sulfurem $\frac{1}{2}$ markam, salis communis 1 fertonem, conterre et misce simul, postea fac mixturam primo de materia granulata, secundo de pulveribus et cooperis tegellum superius cum sale ad spissitudinem unius digiti et perluta cum luto sapientie et pone in furno venti et que materia fluit simul, tunc permite in frigidarium et invenies inferius aurum seperatum, superius vero materiam, quam reducabis cum saturno in cinerico etc.

Marca $\frac{1}{2}$	<i>argenti</i> ⁴	}	Rp. sulfur p ^{esetas} 12.
	<i>cuprum</i> lot 2		Sal communis p ^{esetas} 6.
	<i>plumbum</i> p ^{esetas} 6		
Pesetae 12	<i>argenti</i>	}	Rp. sulfur p ^{esetas} 6.
	<i>cuprum</i> lot $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{4}$		Sal communis p ^{esetas} 3.
	<i>plumbum</i> p ^{esetas} 3		

(18a.) Capitulum 5.

A szamadasrol etc.

Mený aranýat ad az cementes³³⁾ az forinth verõnek rudakban kezeben, anný Nyomo forintokat kel Ismeg viza adný, Igý p^obalný kegig, az araný forintokat ha Igazak. Tegý a serpenýonek egykeben Harom gyrat, az Masikban tegý araný forintokat, es ha az araný forint az harom gyrahoz kepest 207, tahath Igazak.

Capitulum 6.

Mený lucrum Jöyön Mýndenýk gyra finum aranýbol:

Ha Marka jo vagyon Melliek az Igaz ligan, az az k^{arat} 231 $\frac{1}{2}$ vadnak. ezeknek a camoran Menýt tezen floreni 64 g^{rossi} 54.

(18b.) Mindenýk gyraabol kegýg verettettnek floreni 69, vegý

¹ Az oldal alsó részén ónnal: *Samuel Jonas, anno 1732.*

² Az egész lap üres.

³ E lapok üresek.

⁴ A fémek dõlt betűkkel szedett nevei az eredetiben nincsenek kiírva, hanem alchymiai jegyeikkel feltüntetve.

ký Immaron belölle 64 florenos g^{rossos} 54 es Maradnak az kamorának lucrumba egy egy gyrabol floreni 4 grossy 18.

A Maradekrol Capitulum 7.

A maradek a garassokban vagion, mert Mindenýk gyranak garassa 48 a Maradekya, auagy Mindenýk Nehezeknek a Maradekya p^{eseta} 1, Harom gyra aranýnak ezokaerth az Maradekya floreni 2, ebböl ezedben veheted, Meny az Maradek, Melý az Cemmentesnek es camorasnak Nyereseg.

Capitulum 8.

Azert azaz gira finu^m arannak az Maredekia, az 4 araný fele fa^{ct} florenos 22, de ez Nem az zamuetheshez valo es derek sum^mahoz.¹

(19a.) Az cementnek fundamentomanak alapattiarol.²

A comment Negý allatokra vagyon fondalva: *teglara, sora, fekete onra es veres rezre*. Mert ezek nelkwl az *arannak* az o tekellessege es allapattiaru Nem hozhatný; az *tegla so* hathato allatok annera, hogý valamý *ezust* az *aranban* vagyon, azt Magokban kýzýak: Az *on* i kegig es az *veres rez* az *ezustot*, Mellieth az *tegla* es *so* ky vont es hozza zitta az *aranbol* azt Meg tartiak es otalmazak,

(19b.) es az *araniat* a *veres zinne*k Meg adasaban Igen segítik Es ha e keet allat, az *fekete onnot* es *rezet*, Igaz Mertekel az *aranihoz*³ nem adattatnak, tahat az felet az *ezustnek* ký Nem vehetný az cement porbol, Mert az twz Meg emezty, de ha az *on* es *rez* mellette lezen, tahat az *tuz* bekeuel lezen es nem haborgattia Mýnd az *araniat* es Mind az *ezustot* es az *onhoz* es *rezhez* kapcholya Magat es azokbol egy rezet Meg emezty.

(20a.) Az addicionak Beüetesseröl. Capitulum 9. (Az granalashoz probajya.)⁴

Mýkoron az araný Jol Meg oluadoth, Mellieth Meg Ismered a zöld langrol, ottan bele vessed az addiciot, es az horgas vassal Nyomd azt az aranýba es Jol Meg keuerd hogý az araný, Mindenöth hoza vegye, de addig vezteg allýon a fuuo, es Mýhelt be vetetted az *addiciot*, ottan Jolbe fegyed az *tegelt* es Indichad a fuuokat, de nem sokaýg, hanem Mýnt, hogý harom paternostert el Monthatnad, ottan el hagýad, es kezd az granalashoz, Mert ha nem siech velle, az *addicio*.

(20b.) A twznek sebessége Mýath el Megyen a fwstben.

¹ Ez az egész kikezdés utólagos bejegyzés és a benne előadott számítás nem is helyes.

² A 19^a — 21^b lapok szövegében a dőlt betűkkel szedett szavak az eredetiben titkos jegyekkel vannak írva.

³ Itt egy sor ki van törölve, a melyet talán így lehet olvasni: »Mýnd az araný.«

⁴ Egykorú utólagos bejegyzés.

Capitulum 10. Mý okbol egý Nehanzor Egý Nyomo³⁴⁾ araný-bol töb lucrum Jö, hogý Nem Mazor.

Ezt Nem sok Cemmentes erti, Elözör neuekedik a *lucrum* a *streben* Mýdön az cemmentes az arannak *bevetelekort* Igen ala *streheli*.

Mazor, Mýkor a be vöth araný Jol vagyon Meg frisselue.

Harmatchor, Mýkor az aranýat Jol Meg Merý es nem zwkön,

Negyedcher, Mýkor az arany forintokat vgyan azon Mertekel ký agýa, a Melliel be vötte.

(21a.) Igy lezen Jo mogýa elkezdet dolganak, Istennek segít-segeböl, de otalmazza Mind Magat és Mind az orzagot, hogý karban Ne eýche, Mert Ith tehet az kamora Ispan kart, Mind kamoranak es Mind Maganak es Mind az cemmentesnek; Mert ha egýet ertuen, Mind kamora Ispan, es Mind cemmentes, az öueböl kezdý Meg fizetný, az kyalý lucrumat, ha az camora Ispan, ellene zol, auagy zemelt Nez, auagy baratsagot tezen, hogý fellieb vetesse az cemmentessel az aranýakat.

(21b.) De ezt vegýed Megýs Jol ezedben, hogý az Melý araný az cement porban marad az ezwstel egýetemben, azis vgyan hozza valo volna, Mert Mind egýwt volt az akor, Mýkor az *constatot* egý *massaban* meg probaltak, Nem egýebönnet Jöt, hanem vgyan azfele azis; azert Mind az által vgý chelekegýel, hogý vgý Mossad ký, hogý sok benne Ne maragion, mert ha sok Marad, az lucrum apad azzal.

Touabba eztis ezedben vegýed, hogý az Mýt az purgamentumban talalnak azis odaüalo,¹ Mert azokbol essetel es annak vagyon hea anneual, az Menet ottalal.

(22a.) Capitulum 11.

Mýnd ezeknek felette Meeg egý Nagýob dolog vagyon, Imez hogý, az versenýes,³⁵⁾ es hamýs kamora Ispanok ellen, ezekkel kel ellenek allaný az tablaual, ky ez vtan köuetkezik, tudný Illik, ha az gradus vtan az Mý finu^m köuetkeznek, Igazan es annak az addicioýa, ký volna sum^{ma} zerint, Mind azokat Meg aduan, semmý Ninchen, egýeb keuansagok Igazan,

(Annak is lezen Mindenkor 4 auagy 5 gýra hea.)²

Mert az aranrol zamot Igazan adhat vgý, es adis, annak felette az ezwströl ký benne Marad az sarban, az albumnak Pondussa es gradussa zerint, Mýkor az Ezwstöt ký vezý az koh által Marad valamý defectus az slakkokban³⁶⁾ Mert nem lehet egýeb benne, Mert az twz is Megemizt benne, vgý Mint 3 vagý 4 gýrat.

¹ Igy, *odaüalo* helyett.

² Egykori utólagos bejegyzés.

³ Az eredeti kézirat az alábbi táblákban a fémek nevei helyett azok alchimai jegyeit használja.

(22b.) Acus Cibiniensis est iste. 1561.³

Karat		<i>aurum</i>	<i>argentum</i>	Karat		<i>aurum</i>	<i>argentum</i>
1	24			20	14½	31	17
2	23½			21	14	30	18
3	23	4	obliquior ½	22	13½	29	19
4	22½	47	1	23	13	28	20
5	22	46	2	24	12½	27	21
6	21½	45	3	25	12	26	22
7	21	44	4	26	11½	25	23
8	20½	43	5	27	11	24	24
9	20	42	6	28	10½	23	25
10	19½	41	7	29	10	22	26
11	19	40	8	30	9½	21	27
12	18½	39	9	31	9	20	28
13	18	38	10	32	8½	19	29
14	17½	37	11	33	8	18	30
15	17	36	12	34	7½	17	31
16	16½	35	13	35	7	16	32
17	16	34	14	36	6½	15	33
18	15½	33	15	37	6	14	34
19	15	32	16				

(23a.) In Cibinio factum 1567.

album aurum		<i>plumbum</i>		<i>cuprum</i>		
marca	1 marca	0 pesetas	3	4 marca	0 pesetas	11½
	2	0	6	8	0	3
	3	0	9	12	0	4½
	4	0	12	16	0	6
	5	0	15	20	0	7½
	6	0	18	24	0	9
	7	0	21	28	0	10½
	8	0	24	32	0	12
	9	0	27	36	0	13½
marca	10 marca	0	30	40 marca	0	15
	20	1	12	1	32	0
	30	1	22½	2	24	0
	40	2	24	3	16	1
	50	3	6	4	8	1
	60	3	36	5	0	1
	70	4	18	5	40	2
	80	5	0	6	32	2
	90	5	30	7	24	2
marca	100 marca	6	12	8	16	3
marca	200 marca	12 pesetas	24	6	12 pesetas	12

Mixtura tertia karat 16, 17, 18, 19.

¹ Tévesen 22 áll 42 helyett.

(23b.) Dieta facit sapientiam. 1580. die 2. Marcy. Az heet planetaknak Neweÿ es signomi Igÿ köuetkeznek, tudny Illÿk:

Aries ♂ kosban Jo.

Taurus ♀

Gemini ♀

Cancer ♀

leo ☉ orozlanban Jo.

virgo ♀

libra ♀

scorpio ♂

sagitarium 4 löuöben Jo.

capricornus ♄

aquarius ♄

piscis ♃

Es sextillis es trinus Martis Jol vagion, Mert akoron könnyen veghez Megien az dolog.

De artalmas az quartus Martis.

(24a.) 1558. Sumaya Penyg ez dolognak ez, Hogy Mÿkor Irnanak 1558 esztendöben, februariusnak 5 Napian, Mely napra En valasztattam vala ö felsegektöl, tudny Illik Izabella kiralne azzontol es az Mÿ kegielmes felseges Vrunktol, az Masodik Janos, Magiar orzagÿ es erdely es lengiel orzagÿ valasztot kyraliatol az Nagy banÿay arany kamoranak Meg visitalasara Mindenben, Mind kwlsö es titkos, dolgokbol Mind Cement es Mind valasztas, es lucromok felöl, kÿt en, es Melliekben Hyuen el Jaruan Mindeneket, Meg Jelentette^m bösegesen, kÿert sok embertöl Nagy haragot vöttem.

(24b.) de kywalkepen³⁷⁾ vrunk ö Nagÿsagat somliay Bator Istwant, hogÿ valasztak erdelyben feiedelme, vgÿ Mint erdely waydaua es az zekeleknek Ispanÿyaia,³⁸⁾ Mikor Irnanak ennÿ eztendöben 1571, Azkor Nem enmagamtol, hanem egÿ nehanÿ vraknak zouok³⁹⁾ altal az feiedelemnek akarattiabol es kewansagabol, tudny Illik az vraknak forgach ferench ö Nagÿsaga, doctor Blandrata es az töb vrak altal kÿknek, zouokert el Inditam⁴⁰⁾.

(25a.) Bölchese gemnek titkat kÿ Jelentenÿ, tudny Illik az Cemmentnek Minden Rendÿ zerent valo lucromot, Melliet Mÿkor Meg Jelentetem volna ö Nagÿsaganak, Igire Magat, hogÿ Minden kegielmessegeböl Megsegit.

(25b—33b.)¹⁾

(34a.) De Minek wtanna ezeent hoban Meg ielentenem Illienkepen zolok estanobizonsagoth tezek Mindenek elöth, tudny Illik, kÿk erthnek ehez es bölchelkettek ez dologban.

¹ E lapok üresek.

Hogý annak elötte walaký ebben dolgos dolgos (*igy!*) lezen, .Jelesben o felsegek akarattiabol, ký hwtoş legien Minden dolognak Meg tudasara.

Jelesben erre, hogý uel chaliak meg o felsegeth, hogý Men-nel konnyeb Merteketh tudnak zerzenye, annal is konnye[b]² Merteketh zereznenek, ha az feiedelemtoł Nem felnenek az kamorara, Merth az arany walto vrainnak nehez Mertekkek esfeliaro tolok wag[yon]¹ es az kossegtol eluezik es meg chaliak oketh, de Nemchak az kossegeth, de Mee[g]² Mind kamora ispannal ozue Mind az feiedelmeth Illien Modon, hogý az banýaz es az aranywalto azt kewanny[a]¹ es oroly⁴¹), hogý az kamora toke ala Jarion, hogý onekik tob ioion benne fel garattal auuagy tobel, ebbolis az kossegeth chalia meg es az feiedelmeth, Merth az Miuel az to az kamoran fellieb wolna, annak bosege az kiral lucroma volna, de ok Magoknak tulaýdonýttiak.

(34b.) Ánnak wtanna az Mertekbol Illien defectus wagon es lezen, az konyw Mertekre zolok, hogý o az aranywalto Nehez-zel wotte be es hogy az kamorara agia, Nem chak az arany valtasban Nyer o, hane^m az kiralionis akar Nyerny kethkepeⁿ; elso ez: hogy Mennel keuseb aranyath athatna be az az Mertek zerenth giraua, de azerth o, Nem gondoluan az feiedelemmel, bator semny Joudelem Ne ione Nekiyeis chak adnak Jo bouon ký az o aranyath de Meeg azerth is zol, hogý wgy veriek az aranyath, hogý Meg legien az karat zam, tudny Illik az 23 $\frac{1}{2}$ karath; Maga nem gondolia meg azth, hogý az feiedelemnek sok kolchege wagon reaia az cementhre es Mind fizetese.

Masod ez: hogý az mertek konyw, es hogy konyw, Nem Jotheth ký az Igaz summa belolle, Mikepen Nagý banyan lon, kirol bizon-sagom wagon; tudny Illik az kamora ispannal es az cementessel es az ofelsege komissariussual, tudny Illik gierofoy Mihalý adam deak o felsege Notariossa²

(35a.) Hogý Nagý banyan Illien kepen lon Wachy Peter ispan-sagaban, hogý chak Merenek feier aranyath, tudny Illik Marka 10068 peseta 13 $\frac{1}{2}$ az apraiual Meruen es Mind az Nagyaual, kyth Meg Irtwnk wala registrumban, Meg p^{ro}balwan eccersmind, ha Meg lezen azonkepen az summa, az Min[t] be wottek, esdefectus esek benne Illie[n] kepen, hogý lon az summanak hea Marca O, p^{eseta} 23 $\frac{1}{2}$

A 36 Nem tudom.³

Towabba azth kewannyak Mind kosseg es Mind aranywalto, hogý Jo garattal es bouon walo Nyomassal wssemeg az aranyat,

¹ Lapszélről levágott betűk.

² A lap alján egykorú kéztől, nagy betűkkel: AZ MERTEK: KOE FELÖEL.

³ E sor törülve.

de Mikeppen wthetÿ Meg azkor az pondust, Mikor zwkön es konyw Mertekel agiakbe Mind ezwt¹ es Mind aranyath.

Regenten Illienkepen hallottam az cements Mertekrol, hogÿ Nem wolt[h] zabad senkinek wllian Merteketh tartanÿ, de Meeg zabad sem wolth welleis Mernÿ.

Hanem az igaz Mertekel, tudnÿ Ill[ik] az buday Mertekel, Merth az buday Merteknel Nagiob az Bechÿis 4 lottal.

(35b.) Azerth o felsegek azzal a'tak ky az kamorarol az ezwtstoth, Mikor o felsegek al² akartak adnÿ, de Immar azth kewannÿak, hogÿ Mind azonkepen tarchanak Merteket Illienkepen, hogÿ nehezzel wegiek be es konywuol agiak az kamorara es bouon agiakky az aranyath

De az kozonseges Igassagnak Megmaradasaerth Illik Minden-nek Nehez mertekel elnÿ, Ne ket feleuel, Mertha konyw lezen, tahath Mind az feiedelem es Mind az kosseg Megbantatik.

Azerth zwkseg lennÿ Nehez Merteknek lennÿ az kamoranis, Merth az aranyath bouon agiak ky es Jo garaton, Minth hogÿ okis Nehezzel wezik be hozzaioik.

Touabba eztis ezedben wegied, hogÿ ha Igazan akarz chelekedned, hogÿ Mentol fellieb istenedeth es annak wtanna feiedel-mednek akarz hwusegel zolgalnÿ, tahath aztis meg Jelenched es ky agiad, az Mÿ az cements belso tablaia zarent zamuetesbol ky Maradoth az 23^{karath} feleth, kit Jol tuch chak akarÿ ky fo titok etc.

(36a.) Ad cimentum *aurum et argentum*.³

Rp. ad unam ipsius marcam *plumbi* granulati 4 p^{csetes} et *cupri* 2 pesetes et pone ipsum *aurum* ad fusionem et, quum iam *aurum* incipit fluere, tunc predicta additio mox inponatur et moveath bene, ut simulcum fluant tunc granula, et pone ad cimentandum et stet ibi horis 36, tunc excipe et proba, si habeth karath XXII, tunc inponanth secundario et stet horis 20 in cimento, si wero *aurum* primma vice altius grada[tur]⁴ quam ad 22 karath, tunc alia vice eo brevius stabit in cimento.

Eth nota *aurum*, quum primma vice excipitur de cimento, tunc reperitur de puro auro 3 aut 2 marcas, quod altius stath in karath, quam reliqua tocius *auro* quantitas, et hoc servatur per se ea ratione, quod si in secunda cementatione excellent, nam tunc additur hoc aurum et postquam habet cementationem accipere proba, ut se . . . . . habet regere possit.

¹ A szó vége a lap széléről le van vágva.

² Valószínűleg »el« helyett.

³ E nagy betűkkel irt felirat előtt két monogram áll, az első K és C, a második L és J betűkből összeállítva. A dőlt betűkkel szedett fémnevek helyett az eredeti kéziratban az alchymiai jegyek állanak.

⁴ A lapszéléről levágva.

Item 205 alias 216 floreni fiunt ex 3 marcis, ittem aurum a 12 karath usque ad 20 karath addi[tur] ad unam ipsius marcam 3 pesetes *plumbi* et 1 peseta *cupri*.

(36b.) Item a 20 karath usque summum additur uni marchae 2 pesetes *plumbi* et 4 pesetes *cupri*. Item a . . . habet marca auri post inpositionem ad cementum debet esse unius floreni residuum.

Item in gaza ad reductionem cementi rp. super 100 centenarios 10 centenariorum *plumbi*.

Item ad cementum regale rp. 2 partes lateris et unam salis communis, conterre subtiliter et misce simulcum.

Ez dolog chodalatos, hogý az ember Nem vezý ezeben az Isten dolgat, es bölcheseget, kýt ember Nem tud Meg böchwlný, hogý azt vgý tarcha Mint Isten adományat, hogý Ne tekozolja azt, Mert ha azt echer eluezted, töbe Meg nem talalod.

Ha az kýralý adományat el adod es Meg tugya Meg haragzik read, az isten Mennel Inkab az isten haragzig Read, ha Mýnd testý es lelký aiandebát¹ eltekozlod.

(37a.) Az also gradustolfogwan² wenny kel az Mixturahez 8 rez onnot es 2 rez rezet.³

Item 12 gradustolfoguan 16 gradusik weny kel 4 rez onnot es 1 rez rezet. Item 16 gradustolfogwan 22 gradusik wenny kel 3 rez onnot es 1 rez rezet. Item 18 garato aranzhoz Mind[e]-nyk girahoz tegý az Mixturana[k] Masfel lotot hozzaia.

De mixtura et additione.

Az ozue giwth aranýat osd eg[ý] Massaban es, Mikor iol meg elegiwlt, wegý egý p^obat belolle es lasd meg az te tudomanyodzere[nt], han garato es annak wtanna az graduszerent ted az addiciot beleie, de az araný iol meg oluadot legien.

Azerth iol reaia wigiaz, hogý megne chalatkozzal Mind az strehellessben⁴²) es Mind az olwaztasb[an]

(37b.) Istennek segítsegeuel kezdel tudomanyodat, tudny Illik ez rendzerent.

Elozör, ha az araný 8, 9, 10 auagy 11 garatu, tahat ezth e Mixturat auagy az addicioth keziched Neký Ily Modon: Wegý alkalmas Modon fekete onnot, ozdmeg oth rezre es az 5 reznek ketteit wesd Mertekre es Merý ennýe rezet [h]ozzaia es olwazd ozue es, hogý ozue oluadot, tahath granaldmeg estarch dolgodhoz az Mikor zwkseg, ez az első Mixtura.

Immar az Mixturaban wegý ez aranýakhoz, tudny Illik az kit felliw megmondottam, egý gira aranzhoz 8, 9, 10 auagy 11

¹ Igy. Iráshiba »aiandekat« helyett.

² E helyütt utólagosan »12« van beírva, mintegy magyarázatul, hogy az alsó gradusok alatt a 12 karaton aluliakat értették.

³ Ez az arany pénzék készítésénél szükséges mixtura receptje.

karathoz loth $2\frac{1}{2}$, ezt wesd be az aranýban, de az araný olwaztot legien elözör es wgý west az Mixturat beleie es granaldmeg az Mint tudod.

Masodechor penýg, ha aranýad wagion 12, 13, 14 auagy 15 karatu, taha[t] ezt e Mixturat keziched Neký:

Wegý fekete onnot alkalmas Modon.

(38a.) Azt ozd 4 rezre es az 4 reznek egiket wesd Mertekben estegý anne rezet hozzáia es oluazd ozue es granaldmeg es tarch dolgodhoz, Mihez kel ez az Masodik Mixtura.

Ez Mixturabol wegý Minden girahoz tudný Illik 12, 13, 14, es 15 karathoz aranhoz loth 2 es granaldmeg az Mint tudod.

Harmatchor ha az araný 16, 17, 18 auagy 19 karatu, tahat ehez illien Modon keziched hozzáia az Mixturat:

Wegý fekete onnot alkalmas modon es ozd három rezre; egiket wesd mertekben es tegý enný rezet Melleie es oluazdmeg es granaldmeg, Mint tudod, es tarch dolgo[d]hoz, Mihez kel, ez az harmadik Mixtura; eben wegý Minden girahoz, aranýhoz tudný Illik, 16, 17, 18 es 19 karatu aranhoz lot 2 es granaldmeg.

Ha penýg az araný 21 auagy 22 karatu, tahat az harmadik Mixtur[a]bol wegý Minden girahoz lot 2.

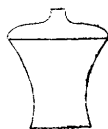
(38b.) Es granald med¹ zep apron es zarazd meg es wgý rakiad be az chement poraban, de wgý rakiad, hogý egit² az Masiakat Megne erie az granumoknak, de az fazek hozza chinalt legien wekonýon, es az fazek törue legien, Mert Meg pattan, ha egez lezen.

Touabba az pornak Merteke ez, hogý wegý 2 rez teglat es 1 rez sot, de az tegla fpuennelkwualo legien es Igen egetet se legien, hane^m chak zep weres es puha legien es az fazekoknak Modgiok Imezek: Mert ketfele, egit² Nagýbanýay mod, Masik zebený.

forma

ollis

Ezeknek pený[g] kel allany az kemencheben, wgy Mint 24 oraig, első betetelkor.

Item si vis aurum fluere wel aurum crimmare³ in test (?) sic oportet preparare. Rp. cineres et fac ad scapham et funde aquam insuper et turbida bene.

(39a.) Et efunde aquam turbidam in aliam scapham et illam aquam turbidam mittas stare, ut cineres descendant et aqua debet defundi et tunc inferius, quod remansit, debet exsiccarý; et postmo-

¹ Olvasd »meg«.

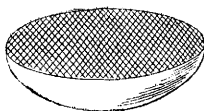
² Olvasd »egik«.

³ Crimmare=cremare.

dum rp. unam partem de cinere exsiccatō, similiter unam partem de arena et tunc debet laborare in illud in koh etc.

Preparatio kella ad aurum fluendi vel crimandi tunc prepara illud kellam: Rp. unam partem cornum cervi usti, vel ossium combustī, 2 eciam partes lactis et eciam unam partem cineris et prepara eth est in illud etc.

Hec est kella:
figura est huius mody:

(39b.) De amore. Rp. pomum in nomine cuius vis et scribe cum acu nova ista novina stanorum (?) stendens nomen tuum et nomen mulieris, calefac pomum ad ignem et caveas, ne conburatur, et hoc facyas sabaty in sero. Probatum est.

De fortuna oljs.

Ut frangantur, accipe de ligne patibuly et pennam gallj nigri et festucam eboris allevato attente et fac pulverem et mite in ollam et frangantur sine dubio etc.

Ad amorem.

Coniuro te pomum in nomine patris et filj, dico pomum, et spiritus sancti, + coniuro te pomum + per deum vivum, + per deum verum, + per deum sanctum, + et coniuro te omnia, que in mundo sunth, creavit, qui fecit celum et terram et omnia, que in eis sunth, + coniuro te pomum + per maiestatem patris et filj et spiritus sancti, + coniuro te pomum per 12 milia servicia et quatuor ewangelistas sciliceth Johannem, Lucam, Marcum, Mateum et per Johannem Baptistam, coniuro te pomum per omnes sanctos domini quantumque te commendat, in amorem meum ardeat, donek voluntatem meam perficiam etc.

¹ ... .. bona et vera cum quo ... .. inueniatur Rp.
... .. rez ... .. es ... .. rez ... .. es ... .. et ... ..
... .. quibus ... .. Iterum adde ... ..

Deinde ... .. litmen de lana.

(40a.) Fixacio valde bona. Rp. sal armoniak saletromoth kozsoth es borko soth egienlo Mertekel es dissolualtassad meg az eros wyzben annak vtanna ted olaya auagy fordich olaya es uesd az olayban ez kenesoth es Io kemeny lezen hogy ky verheted etc.

(40b.)²

(41a.)³ Az chementhnek Mestersege es Tudomanja ez ky Tilalmas es Titkos az felsegek ellen chelekedny etc.

¹ A kipontozott helyek az eredetiben kitörültettek és most nem olvashatók.

² E lap üres.

³ A lap élén K és C betükből összetett monogramm.

1558.

In nomine patris et filii et spiritus sancti amen.

Jancium (?) perceptionis In camera Riuuliensi die 28. Januarii factum est.

De indichad el Isten akarattiból tanosagodath kith tuch ez rendben.

Az kamora ispannak az aranýath be viuen es az chementes kezeben aduan es be streheluen Illien Moddal, tudny ill[i]k Minden aranýakath Meg p^obaluan az o mogiazerenth az koun, ky ky Mind han[ý] garatos, de azth Mondom, hogy se Maga[d]ath, se o felsegeth Megne chaliad, se az kossegeth, hanem ez az Igaz hogy legien Meg tekellestesegel az touel egienessege, Merth ha az toth Nem ery, tahath karth hoz Mind Magadnak es Mind az feidelemnek.

De ennek wtanna ez Jeles estekelletes dolog az kartol Meg oltalmazasara gon[d]oth wiselný, tudny Illik Ith Merteketh Meg latny, hogy az aprolek Mertek anny legien, Minth az Nagiob rezekben,

(41b.) Merth meg zokta Magath es feyedelmeth chalný abban az dologban Es fwg tellies summa zerinth walo dolog chak az Meresbol, kire Neez Mind az felseg es Mind az kamora ispan es az cementes, Mind az garath zammal egietemben, ky fo chikkel az cementhben az lucromnak Megertesere, ky Nyhuan walo dolgoth es bizonsagoth wal estezen Mindenek eloth

Touabba ezth igen ezedben wegied, hogy Mikor az kozonsegese aranýat be tezik az kellaban²³⁾ awagy az tegelben, Minek elotte Megnem p^obaltak wolna az touel, hogy az aranýath ky Immar egy Massabaⁿ az az egy allath, hogy Jol fel keueriek az fenekerol es wgy agion p^obath, kith meg p^obalianak,

Annak wtanna Jelench meg Mestersegedeth tudomanýodban, Minth kellien gondoth viselný ez rendnek Mogiaban, tudny Illik az fo dolgoth az addiciot kith Mondnak, Melýnek Rendý, ez kyth Meg akarok Jelentený, ez kouethkezendo dolgokban abraztatny tekellestesegel; de ez Jelth keresd meg, ha akarz ertený valamith $\text{D}+\text{E}$ ¹

(42a.) alba videlicet ... ..² ad longitudinem unius cubitis et perficias ... .. illam ... .. et ... .. quiete et ubý fuerit ... .. mox ... .. super quem aduk³ fuerit sive in terra, sive in muro, sive in parite (igy) etc.

¹ Két lap hiányzik a (41 a) és (42) között és a jel a kéziratban többé elő nem fordul.

² A kipontozott helyek az eredetiben kitörültettek.

³ Olvasd »aduc«

Candela bona, cum qua *thesaurus* inveniatur.

Rp. *ceram* virgineam *harom* részt *neg* rész *kamferral* es *eot* rész *mirra*val es *hat* rész *kenkövel* et *mercurium* sublimatum, quibus mixtis iterum adde *het* rész *kenkövet*. Deinde *virgo* . . . litman de lana alba azaz *gyapotból* ad longitudinem unius cubilis et perficias *candelam* illam, incende et ardebit quiete et ubi fuerit *thesaurus*, mox extinguitur. Super quod adducta fuerit sive in terra, sive in muro vel pariete.¹

1560

(42b.) Perceptio aurÿ a domino Joannÿ Bornemiza Camerary Koloswariensis, die visitationis Marie virginis.²

Album aurum facit m^{arcas} 5, p^{esetam} 0, karat 20½
 constat facit florenos 304, g^{rossum} 0
 finum aurum facit m^{arcas} 4, p^{esetas} 18, karat 23½
 Cuduntur facit florenos 313, g^{rossum} 0

Melliek vöttek vala be az aranyat, tudny Illik bornemiza Janos camora Ispan, az ven Vachÿ Peter es Nyro Pal cemmentes forintuerö gilig kouach, kyuel Megueretek az aranyath, de ezekben 8 aranyat Enÿztenek az pondussaban.

Az aranynak p^{robaiat} penyg ezek Mondak hogy Igy Cinaliam es mutatak az Reginat, hogy annalis Job legien, es Illien pondussu legien, kit Meg esmerz, ha akarod megesmernÿ, az aranyon, kin 1560 eztendö vagion es az koloswarÿ Cimer az bodog azzonÿ laba alat etc.

(43a.) Probacio in aqua fortÿ secundum consuetudinem Hungaricam.

Pone p^{esetam} 1 argenti solem habentis in aquam fortem et si dimidietas illius p^{esete} ½ aurum fuerit repertum, tunc m^{arca} 1 talis argenti valet, ut infra.

Si M ^{arca} 1	p ^{eseta} ½	karat 12	florini 32	loth 8
1	¼	6	16	4
1	⅓	3	8	2
1	⅙	g ^{ranum} 6	4	denarius 16
1	⅓	3	2	8
1	¼	1½	1	4
1	⅙	¾	½	2
1	⅙	¾	¼	1

Sed nullum argenti genus ad separandum accipi debet, nisi proba demonstraverit in esse m^{arce} florenum ½ vel g^{rossos} 36 vel dena^{rios} 2 hoc est lottonis wnius per octavam. Idem sunt, quoniam perdere (?) operam et inpensam.

¹ Az egész kikezdés más, XVII. századi kéz írása. A dölt betük az eredetiben a 101^b lapon feljegyzett titkos ábécze jegyeivel vannak írva.

² Július 2.